

Abdullah BAYINDIR

Doktor Öğretim Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Tarih Bölümü/Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Kilis/Türkiye
Faculty Member, Kilis 7 Aralık University/Faculty of Humanities and Social Sciences/Department of History/Department of Medieval History, Kilis/Türkiye

eposta: abdullahbayindir27@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6581-0894>

<https://ror.org/048b6qs33>

Atıf/Citation: Bayındır, Abdullah. 2023. Makale Adı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (36), 488-507.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1330609>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü /Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi /Received:	20.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted:	15.08.2023
Yayın Tarihi/Published:	20.09.2023

BİZANS'A DAMAT OLAN TÜRK SULTAN: I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV VE İKTİDARDAN UZAK YILLARI

Öz

488

Anadolu Selçuklu sultanlarından olan fakat pekte şanslı bir sultanlık evresi geçirmeyen Gıyaseddin Keyhüsrev ilginç ve dikkat çekici bir yaşam öyküsüne sahiptir. Saltanata geldiği yıllarda ağabeylerinin hışmına uğrayarak tahtının elinden alınması onu, uzun yıllar yorucu ve çileli bir gurbet hayatına sürüklemişti. Etrafındaki yakınlarından destek arayışı içerisine gitmiş, hemen hemen bütün ağabeylerinin kapısını çalmıştı. Hatta komşu devletlerde bile yardım arayışı için ziyaretlerde bulunan Keyhüsrev, ne yazık ki aradığı dostluğu ve desteği bulamamıştı. Bu durum üzerine İstanbul'a yönünü çeviren Keyhüsrev, babasının dostluk ilişkilerine güvenerek Bizanslı dayılarına sığınmak durumunda kalmıştı. Burada dokuz yıl kadar kalmış ve iyi hürmet görmüştü. Onun için özel toprak ve kalacak yer tahsis edilmişti ve hatta İmparator onu Komnenos hanedanlığı gibi soylu bir aile ile tanıştırmış ve burada bir kadınla evlenmesine vesile olmuştu. Nitekim 1204 yılına gelindiğinde Keyhüsrev'in huzuru tekrar bozulmuş oldu. Haçlıların Venediklilerden yardım alarak İstanbul'u zapt etmesiyle Bizans imparatorluğunda durumlar değişmişti. Bozgun sonrası adeta harabeye dönen şehir Haçlılar tarafından günlerce yağmalanmıştı. Durum karşısında aciz kalan şehir halkı ancak canının derdine düşmüştü. İmparatorun şehri terk etmesi üzerine Bizans asilzade aileleri de şehirden ayrılmıştı. Latinler hiç vakit kaybetmeden burada yeni bir imparatorluk kurarak Bizans'ın parçalanmasını hızlandıracaklardı. Öte yandan Şehri terk etmek zorunda kalan Keyhüsrev de, kayınbabası Mavrozomes'in büyük desteklerini görmüştü. Yine onun sayesinde Anadolu'ya geçmişti. Meliklik döneminde kontrollündeki Uc Türkmen beylerinin destekleri ile tekrar Konya'da tahta oturmayı başaran Keyhüsrev, ikinci sultanlığı döneminde geçmişteki hatalarından ders çıkarttığını gösterecekti.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Bizans, Gıyaseddin Keyhüsrev, Mavrozomes, Konya.

Bizans'a Damat Olan Türk Sultan: I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve İktidardan Uzak Yılları

THE TURKISH SULTAN WHO BECAME SON-IN-LAW TO BYZANTIUM: I. GIYASEDDİN KEYHÜSREV AND HIS YEARS IN EXİLE

Abstract

Gıyaseddin Keyhüsrev, one of the Anatolian Seljuk sultans, had an interesting and remarkable life story, although he did not experience a very fortunate period during his sultanate. When he ascended to the throne, he faced the wrath of his brothers and was dethroned, which led him to endure many years of exhausting and challenging exile. He sought support from his close relatives and even knocked on the doors of almost all his brothers. He even visited neighboring states in search of help but unfortunately couldn't find the friendship and support he sought. As a result, he turned his direction towards Istanbul, seeking refuge with his Byzantine uncles based on his father's friendship relations. He stayed there for about nine years and was treated with respect. Special land and accommodation were allocated for him, and he was even introduced to a noble family like the Komnenos dynasty, which led to his marriage to a woman from that family. However, by the year 1204, Keyhüsrev's peace was once again disrupted. The Crusaders, aided by the Venetians, captured Istanbul, which drastically changed the situation in the Byzantine Empire. After the defeat, the city was looted by the Crusaders for days, leaving it in ruins. The helpless city dwellers were left to fend for themselves, and with the departure of the Emperor, the Byzantine aristocratic families also left the city. Taking advantage of the situation, the Latins quickly established a new empire there, further accelerating the fragmentation of the Byzantine Empire. On the other hand, Keyhüsrev, who had to leave the city, received significant support from his father-in-law, Mavrozomes. Thanks to him, Keyhüsrev made his way to Anatolia again. During his reign as a Melik (ruler), he managed to reclaim the throne in Konya with the support of the Turkmen tribal leaders in his territory. In his second sultanate, Keyhüsrev demonstrated that he had learned from his past mistakes.

Keywords: Seljuk, Byzantine, Gıyaseddin Keyhüsrev, Mavrozomes, Konya.

Giriş

Gıyaseddin Keyhüsrev, Trükiye Selçuklu Devletinin önemli sultanlarından biri olarak tarihte yer almıştır. O, özellikle tahta iki kere çıkmasıyla bilinmektedir. Babası II. Kılıçarslan her ne kadar onu, veliaht olarak tercih etmiş olsa da ileride yaşanacak çekişmelere engel olmamıştır. O, meliklik döneminde kazandığı tecrübeleri sultanlık döneminde kullanarak, Trükiye Selçukluları adına önemli işler yapmıştı. Nitekim Türk devlet yönetimindeki *ülke hanedanının ortak malıdır*¹ anlayışı sebebiyle kardeşler arasında yaşanan kavgalar yüzünden saltanat süresi kısa olmuştu. Öte yandan ağabeyi Rukneddin Süleymanşah'ın korkusuyla şehri (Başkent Konya) terk etmek durumunda kalmıştı. O, ailesi ve sadık adamlarıyla beraber destek arayışlarıyla tahtını kurtarmaya çalıştı fakat bu konuda hüsrana uğradı. Uzun bir süre adeta çalmadık kapı bırakmayan Keyhüsrev, aradığını bulamayınca İstanbul'a gitmeye karar verdi. Annesinin Bizanslı olması ve dayılarının orada bulunması belki de onun için yeni bir umut kapısı olmuştu. Ayrıca babasının Bizanlarla iyi dostluklarının

¹ Selçuklu imparatorluğunda veraset ve hükümdar olabilme hususlarıyla ilgili bkz. Kafesoğlu, İbrahim. 1992. *Selçuklu Tarihi*. ss.79-81, 92-93. İstanbul: MEB Yayınları.

olduğunu biliyordu². Nitekim düşündüğü gibi karşılanan Keyhüsrev, imparatorun özel hürmetine layık ağırlanmış hatta ona özel iktalar tahsis edilmişti. Öte yandan burada yeni bir evlilik yoluna giderek ilişkilerini perçinlemişti.

Eski Türklerde hanedan üyelerinin farklı ülkelerin hanedanlarına mensup kadınlarla siyasi evlilikler yapması gayet normal bir durumdu. Böyle bir örneği Keyhüsrev'in hayatında da görebiliriz. Öte yandan bu tarz evlilikler genellikle siyasi olmakla beraber ilişkileri güçlendirmek adına yapılmaktaydı.

Yine bu tarz evlilikler sadece erkek hanedan mensuplarına mahsus bir durum değil, kadın hanedan üyelerinin de bu tür evliliklerde gelin oldukları tarihi kayıtlar arasında bulunmaktadır.

Mesela³;

Hanedana mahsus evliliklerin ağırlıklı olarak erkek hanedan mensupları üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Mesela Asya Hun hükümdarı Mete Han'ın Çinli prensesle evlenmek istemesi, yine Avrupa Hun İmparatoru Attila'nın Batı Roma prensesi Honoria ile olan ilişkisi⁴, Göktürk kağanı İşbara'nın Çin'in Chou hanedanı prenses Ch'ien-chin ile evlenmesi⁵ gibi birçok örnek mevcuttur.

İslam döneminde de Türk devletlerinde bu tarz evliliklerin olduğunu biliyoruz. Birkaç örnekle; Büyük Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in, Halife Kaimbiemrillahın kızı Seyyide hatunla evlenmesi, ünlü sultan Alparslan'ın, Ağuvan kralının kızıyla evlenmesi ve yine Karahanlılardan kendine gelin getirmesi ülke dışı evliliklere örnektir⁶ (Urfalı Meteos 1987: 117-118).

² II. Kılıçarslan'ın Bizanslılarla olan ilişkisi ve onlara karşı yaptırımları için bkz. Kafesoğlu, İbrahim. 2014. *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*. ss.253-257. İstanbul: Ötügen Yayınları.

³ Türk saraylarından komşu ülkelerin saraylarına çok sayıda gelin gitmiştir. Batı Wei imparatoru Kung döneminde Mukan Kağan, kızını Çinli prens Chouların kurucusu Wen'a Prenses olarak gitmesine razı olmuştu. Aynı zamanda Göktürklerin ileri gelenleri de bu evliliğe karşı çıkmamıştı. Lakin imparatorun ölümü üzerine gerçekleşmeyen evlilik ileriki tarihlerde farklı siyasi çıkarlar uğruna tekrar değerlendirilmişti (Tasağıl 2014: 27-30). Yine Hazar ile Bizans devleti arasında oluşturulan dostane ilişkilere bağlı olarak, hükümdarlık sayesinde yapılan evlilikler iki devlet arasındaki ilişkinin perçinlenmesini sağlamıştı. Buna bağlı olarak, İmparator II. Jüstinyen 695-705 yıllarında ülkesinden sürgün edilip Hazarlara sığındığı dönemde, Kağanın kız kardeşlerinden biriyle evlenmiştir. Öte yandan 732 tarihinde V. Konstantin'in Hazar Kağanının kızıyla evlenmiş ve Hazar kağanının kızı Basilisa İren olmuş, bu evlilikten olan oğulları 775-780 yıllarında IV. Leon da Leon Hazar adıyla zikredilmiştir. Bu evlilikler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Çiftçioğlu, İsmail. 2013. "Anadolu Selçuklu Sultanlarının Gayrimüslim Kadınlarla Evlilikleri", *ZfWT*, 5(1): 7-25.

⁴ Avrupa Hun hükümdarı Attila'nın Batı roma prensesi Honaoria'yı bahane ederek giriştiği faaliyetlerle ilgili detaylı bilgi için bkz. Gömeç, Sadettin Yağmur. 2018. *Türk-Hun Tarihi*. s.344-345. Ankara: Berikan Yayınevi; Ahmetbeyoğlu, Ali. 2021. *Attila ve Hunlar*. s.51-53. İstanbul: Selenge Yayınları.

⁵ Göktürk Kağanı İşbara dönemi ve Çinli prensesle evlenmesi meselesindeki detaylar için bkz. Tasağıl, A. (2014). *Gök-Türkler I-II-III*. s.54-56. Ankara: TTK Yayınları.

⁶ Sultan Alparslan ve dönemi için bkz. Köymen, Mehmet Altay. 1995. *Alparslan ve Zamanı*, İstanbul: MEB Yayınları.

Foto :I Gerçek kafatası üzerine etlendirme yöntemiyle yapılan I.Gıyaseddin Keyhüsrev büstü.

Birinci Gıyaseddin Keyhüsrev (vefat: 1211).

Kaynak: <https://www.haberturk.com/ozel-icerikler/murat-bardakci>

Öte yandan babasının ölümünden sonra tahta geçen Melikşah'ın Bizans İmparatoru Aleksios Komnenosa akrabalık teklifinde bulunması, yine sultanın Karahanlı prensi Terken Hatun'la, evlenmesi sayılacak birçok örnek arasında yer almaktadır. Bunlardan başka Anadolu Selçuklu sultanlarından II. İzzeddin Kılıçarslanın eşi Grek (Bizans) asıllıydı. Yine I. Alaeddin Keykubat'ın eşi ve oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşleri arasında Bizans asıllı kadınlar mevcut idi⁷ (Cahen 1994: 204-205).

Üzerinde durmaya çalıştığımız konumuzda da Anadolu Selçuklu sultanlarından I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in İktidardan uzak kaldığı yıllarda Bizans sarayına gitmesi, orada kaldığı sürede evlilik yapması ve sonrasında saltanatını tekrar ele geçirmek için ülkesine dönmesini konu aldık.

1. Gıyaseddin Keyhüsrev⁸ Kimdi?

Sultan II. İzzeddin Kılıçarslan'ın⁹ oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev¹⁰, Müslüman olduktan sonra adını Ümmühan olarak değiştiren Bizans asıllı bir anneden olmadır¹¹ (Turan

⁷ Tarihi kayıtlarda gerçekliği destanlara dayandığı söylenen diğer bir evlilik girişimi de Selahaddin Eyyubi ile Aslan Yürekli Rişar arasında vuku bulmuştur. Kayıtlara göre Selahaddin Eyyubi'den giden aileler arasında yapılacak bir evlilik teklifi Aslan Yürekli Rişar tarafında karşılık bulamamıştır. Bkz. (Cahen 1994: 204).

⁸ Çalışmanın bundan sonraki yazımında okuma kolaylığı sağlaması açısından I. *Gıyaseddin Keyhüsrev* ismi *Keyhüsrev* diye zikredilmiştir.

⁹ Sultan II. Kılıçarslan dönemi için bkz. Turan, Osman. 2002. "Kılıç Arslan II (İzzeddin)". ss. 688-703 içinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 25 Ankara: TDV Yayınları.

¹⁰ Gıyas al-Din Keyhusrav bkz. Turan, Osman. 2014. *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*. ss.169. Ankara: TTK Yayınları.

2014c: 261; Sevim 2022: 346; Cahen 1994: 205). II. Kılıçarslan'ın diğer bütün çocuklarına uyguladığı gibi Keyhüsrev için de iyi bir eğitim zemini hazırlamış ve özel hocalardan ders almasına imkân vermiştir. Keuhüsrev, bütün bu eğitimler sayesinde Arapça, Farsça, Rumca ve Yunanca dillerine de hâkim olarak oldukça donanımlı biri haline gelmişti (Baykara, 1997: 7-8).

Babası, eski Türk hâkimiyet anlayışına göre ülkesini 11 oğlu arasında paylaştığında Keyhüsrev'e de Ulu-Borlu (Borgulu-Sozopolis) ve Kütahya havalisini vermişti (Turan 2014c: 261; Sevim & Merçil, 2014: 551-553). II. Kılıçarslan ise sultan sıfatıyla başkent Konya'da oturmaya devam etmişti (Turan 2014a: 292-293; Sevim 2014: 131).

Tablo 1: II. Kılıçarslan'ın oğullarına ikta olarak düşen yerler.

Kutbeddin Melikşah	Sivas ve Aksaray
Rükneddin Süleymanşah	Tokat ve yöreleri
Nureddin Sultaşah	Kayseri ve yöreleri
Mugiseddin Tuğrulşah	Elbistan
Muizzeddin Kayserşah	Malatya
Muhyiddin Mesut	Ankara, Çankırı, Kastamonu ve eskişehir
Gıyaseddin Keyhüsrev	Ulu-Borlu ve Kütahya
Nasrüddin Berkyaruşah	Niksar ve Koyluhisar
Nizameddin Argunşah	Amasya
Arslanşah	Niğde
Sancarşah	Ereğli ve güney uç bölgeleri

Kaynak: Sevim, 2014: 130-131.

Sultan Kılıçarslan'ın yaşlılığından ve artık yorgun biri olmasından ötürü ülkeyi oğulları arasında pay ettiği rivayet olunmaktadır (Sevim & Merçil, 2014: 551). Bu durum sultanın, saltanat kavgalarının önüne geçmek istediği şekilde de yorumlanabilir. Çünkü kaynaklarda Onun, küçük oğlu Keyhüsrev'i veliht gösterdiği yazmaktadır. Yine başka

¹¹ I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesiyle ilgili farklı rivayetler mevcuttur. II. Kılıçarslan'ın İstanbul'da bulunduğu sıralarda bir prensle evlendiği söylenmektedir. Lakin başka kaynaklarda da bu kadının sıradan bir Bizanslı Hristiyan olduğu yönünde iddialar vardır. Detaylı bilgi için bkz. (Turan 2014c: 261). Öte yandan Müslüman olup olmadığı konusunda da ihtilaflar mevcuttur. Bkz. (Çiftçiöğlü 2013: 13).

kaynaklara göre Keyhüsrev'in küçük yaşta olması ve babasıyla Konya'da bulunması bu duruma etken olabilir¹².

Bu bağlamda kardeşlerin ellerinde bulunan iktâ toprakları her kardeşin kendi tasarrufuna bırakılmış durumdaydı. Kendisine ayrılmış olan memleketlerde hüküm süren melikler, inşa ettikleri binalar üzerindeki kitabelere adlarını yazdırabiliyorlar, kendi adlarına para bastıra biliyorlardı¹³ ve tabii babalarının adından sonra hutbede, melik olarak, isimlerini zikrettirebiliyorlardı. Bu uygulamalardan anlaşılan II. Kılıçarslan'ın, sadece fiili olarak sultanlıktan çekildiği yönünde olmalıdır. Neticede melikler, sultan sıfatıyla hareket etmiyor hala babalarını sultan olarak tanıyorlardı. Hatta taht için isyan edip saltanatı ele geçirme iddiasında buldukları zaman bile sultan unvanıyla değil, melik sıfatıyla hareket etmişlerdi. Ve yılda bir kez babalarını ziyaret için Konya'ya gidiyorlardı. Bu durum bize meleklerin, Türk hâkimiyet anlayışına ve kaidelerine uygun hareket ettiğini göstermektedir (Turan, 2014b: 169).

Bu üleştirilenin ardından Türkiye Selçukluları, başkent Konya'ya bağlı on bir ayrı devlet statüsüne gelmişti. Her ne kadar bölünme olmuş olsa da Bizans'a karşı sınırlarda güvenlik en üst seviyede idi ve yine fetih faaliyetleri devam etmekteydi.

Hal böyleyken, yetenekli ve zeki Keyhüsrev, bütün bu eğitim ve birikime dayalı olarak meleklik döneminde oldukça başarılı işlere imza atmıştı. O, bundan sonra kendisine iktâ edilen Ulu-Borlu'da oturarak hâkimiyeti altındaki bölgenin idaresi ile ilgilenmişti. Büyük bir kısmı kendine bağlı olan Türkmen Uc beyleri¹⁴ ve ağabeyleri Kutbüddin Melikşah ve Muhyiddin Mesud ile beraber gerek Haçlılara karşı gerekse Bizans sınırlarında oldukça faydalı işler yürütmüştü (Öngül 2014: 84; Bayındır 2020: 306-308; Sevim 2022: 347). Yine Keyhüsrev, Rükneddin Süleyman Şah ve Türkmen beyleriyle Bolu, Karadeniz, Kastamonu

¹² Konu hakkında farklı rivayetler de bulunmaktadır. Buna göre; Haçlıların Anadolu'ya gelmesinden hemen önce Kutbeddin Melikşah'ın babası II.Kılıçarslan tarafından vâliyet ilan edildiği bilinmektedir. Fakat Kutbeddin babasını kullanarak diğer kardeşlerine hükmetmeye kalkınca II.Kılıçarslan bu durumdan oldukça rahatsız olup küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına gitmiştir. Burada oldukça hoş karşılanan sultan, ömrünü küçük oğlunun yanında tamamlamıştır. Yine bu süre zarfında I.Gıyaseddin Keyhüsrevi vâliyetli olarak tayin etmiştir. Bkz. (Turan 2014c: 262).

¹³ Meliklerin adlarına para bastırmaları bir nevi bağımsızlık sembolleri olarak bilinmektedir. Adına para bastıran meliklerin sikkeleri için bkz. Ek 1.

¹⁴ Kaynaklar incelendiğinde Gıyaseddin Keyhüsrev'e verilen uç bölgelerin; İmparator II. Alexis döneminde Bizans'tan alınan yerler olduğu görülecektir. Bu bölgelere doğudan gelen Türkmenlerin sistemli olarak yerleştirilmesi ve batıya doğru fetih hareketleri yapması, Türkmen nüfusunun artmasını sağlamıştı. Gıyaseddin Keyhüsrev, belki de daha önceden planlanmış olarak bu bölgenin hâkimiyetine verilmişti. Çünkü sonraki faaliyetler incelendiğinde sürekli bir Türkmen desteği aldığı görülecektir. Bütün bunlara bakarak Gıyaseddin Keyhüsrev'in vâliyetliğinin önceden onaylandığı ve planlı şekilde bu bölgeye melik olarak atandığı sonucu çıkarılabilir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Kaymaz Nejat. 2011. *Anadolu Selçuklularının İnhitâtında İdare Mekanizmasının Rolü*. s.42-43. Ankara: TTK Yayınları.

ve Batı Anadolu'da önemli birçok işe imza atmışlardı. Ayrıca Bizans'a ait sınır kalelerinin çoğunu ya ele geçirmiş ya da tahrip etmişlerdi (Sevim ve Merçil, 2014: 552).

2. Haçlılarla Mücadele ve Kardeşler arası çekişme

Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs krallığına son vermesinin ardından Avrupa, bu durumu hazmedemeyerek yeni bir Haçlı ordusu yola çıkarmıştı (Sevim, 2014: 132). Fredrick (Friedrich) Barbaros (Barbarossa) komutasındaki büyük Haçlı ordusu, 1190 yılında Anadolu içlerine girmişlerdi. Fredrick Barbaros'un II. Kılıçarslan ile olan dostluğuna güvenerek hareket eden Haçlılar, Anadolu topraklarından rahatlıkla geçebileceklerini düşünüyorlardı. Nitekim Bizans sınırlarında bulunan Türk beyleri bu durumu tersine çevirmişti. Bu beyler zaman zaman haçlı ordusuna baskınlar yaparak ağır kayıplar verdiriyordu. Haçlılarla yoğun temas haline giren Selçuklu kuvvetlerinin başında ise şüphesiz I.Gıyaseddin Keyhüsrev bulunuyordu. Ufak çaplı çarpışmalarla baş edemedikleri Haçlıların, Konya önlerine kadar gelmesi ve burada büyük bir savaşa tutuşmalarının ardından, iki tarafta ağır kayıplar vererek anlaşma yapmak zorunda kalmıştı. Bundan sonra yolarına devam eden Haçlılar, Konya-Karaman üzerinden inerek Çukurova'ya yollandılar¹⁵ (Sevim ve Merçil 2014: 553).

Haçlıların Çukurova'ya inmelerinin hemen ardından muhtariyet pozisyonundaki bu Selçuklu devletleri kendi aralarında çekişmeye başladılar. Melikler sultan olabilmek için harekete geçmiş durumdaydı. Bu bağlamda Sivas meliki Kutbeddin Melikşah, babasının bulunduğu başkent Konya'ya gelerek kendisini zorla da olsa veliaht tayin ettirerek tahta oturdu. Babası adına faaliyet yürüttüğünü iddia etse de aslında kendi saltanatını kurmaya çalıştığı diğer kardeşleri tarafından geç olmadan fark edilmişti. Bir süre sonra sultan Kılıçarslan oğlunun baskılarına dayanamayarak yanından kaçıp küçük oğlu Uluborlu hâkimi melik Keyhüsrev'in yanına gitti (Öngül 2014: 84; 398-402; Turan 2014c: 262). Burada daha iyi karşılanması ve oğlunun ona karşı hizmette kusur etmemesi Kılıçarslan'ı oldukça mutlu etmişti. Bu gelişmeler üzerine sultan Kılıçarslan, Keyhüsrev'i veliahtı olarak duyurmuştu. Daha sonra Kılıçarslan, veliahtıyla beraber başkent Konya'ya, diğer oğlu Kutbeddin Melikşah'ın üzerine yürüdü. Kuşatma sonrası Kutbeddin Melikşah şehri terk ederek Aksaray'a döndü. Nitekim Konya kuşatması sırasında hastalanan 80 yaşında olduğu tahmin edilen II. Kılıçarslan hayatını kaybetti 1192 (Sevim 2014: 133).

Kaynakların aktardığına göre Keyhüsrev babasının ölümünü bir hafta kadar gizlemiş, daha sonra sultanlığını ilan etmişti. Bu duruma benzer hadiseler daha önce de yaşanmıştır. Örneğin Melikşah'ın ölümünü gizleyen Terken Hatun'un kendi oğlunu tahta çıkarmak için yapacağı hazırlıkları tamamladıktan sonra sultanın ölümünü duyurması

¹⁵ Haçlı ordusu uzun mesafeler dayanacak şekilde tasarlanmıştı. Nitekim atların zırhlı olması ve zırhların ağır metalden yapılması hareket kabiliyetlerinde kısıtlamalara da sebep olmaktadır. Belki de bunlara bağlı olarak Fredrick Barbaros Silifke çayını geçmeye çalışırken boğularak hayatını kaybetmişti. Ayrıca bkz. (Sevim 2014: 132).

buradaki hadiseyle ile aynı amacı taşımaktadır. (Turan 2014c: 263). Bu olaydan kısa süre sonra en ihtiraslı rakibi ağabeyi Kudbeddin Melikşah'ın ölümü, Keyhüsrev'in nefes almasını sağladı. Öte yandan diğer ağabeylerinden Ankara meliki Muhiddin Mesud ve Tokat meliki Rukneddin Süleymanşah kendi aralarında mücadele durumdaydılar. Bu durumu fırsat bilen Keyhüsrev, zorlanmadan ve karşısına rakip çıkmadan tahta oturma fırsatı bulmuştu. Yeni sultan, ağabeyleriyle savaşmaktan ziyade batı siyasetine ağırlık vererek Bizans topraklarına yönelik faaliyetlerde bulundu (Turan, 2014c: 263-264).

a. Batı Siyaseti

Babası gibi Keyhüsrev de kendine ait ikta bölgesinde Bizans'la olan ilişkilerine oldukça dikkat etmekteydi. Uluborlu da melik olarak hüküm sürdüğü 1189 yıllarında imparator İsaak Komnenos'a isyan edip bulunduğu bölgede bağımsızlığını ilan eden Mankapas'ın kendisine sığınma talebini çıkarları doğrultusunda kabul etmişti. Bizans imparatorluğuyla anlaşmayı bozmadan kurnaz siyaset yürüten Keyhüsrev, bu isyancı mülteciye, Uc bölgelerdeki Türkmenler ile Bizans'a karşı giriştiği istilaları desteklemişti (Turan 2014b: 170).

Bundan başka III. Aleksios Angelos'un Konya-İstanbul arasında ticaret yapan Selçukluların mallarına el koyulması diğer bir batı siyaseti örneğidir. Keyhüsrev'in bu durumu düzeltmeye çalışmasına rağmen olumlu sonuç alamaması, onu, karşı hamle yapmaya zorlamıştı. O, Mısır Eyyubi hâkimi Melik Adil'in, Bizans imparatoruna gönderdiği yüklü miktardaki hediyelere el koydu. Antalya güzergâhı üzerinden gönderilen hediyeler içerisinde birçok cins at, kıymetli kumaşlar, değerli taşlar bulunmaktaydı (İbn Bîbî 2014: 48-50; Turan 2014c: 263-265). Bu karşılıklı sürtüşmeler neticesinde ilişki artık çıkmaza girerek bozulmuş oldu. Bunlara bağlı olarak Keyhüsrev, Menderes ırmağına kadar olan Bizans topraklarının çoğunu fethedip ganimet kaldırdı. Binlerce Bizanslı insanı esir alan Melik Keyhüsrev, bu insanları sistemli bir şekilde Akşehir bölgesine yerleştirdi (İbnü'l Esir 1987: XII, 82-84; Turan 2014b: 171). Ziraat işleriyle uğraşıp üretim yapmaları için onlara destek vermiş ve beş yıl vergiden muaf tutmuştu¹⁶. Ayrıca imparator ile olan anlaşmazlığın bitiminde isteyenin yurduna dönmesine de izin verdi (Sevim 2014: 133; Öngül 2014: 85). Haçlı seferleri dolayısıyla boşalan bu topraklar bu sayede tekrar faal duruma getirilmeye başlandı. Öte yandan Keyhüsrev'in yaptıkları Bizans Hristiyan halkı tarafından ilgiyle karşılanmış, birçok insan kendi yurtlarını terk ederek Selçuklu ülkesinde yaşamak için göç

¹⁶ Selçuklu sultanları ülkenin kalkınabilmesi adına her türlü yatırım ve icraat işleriyle ayrıca ilgilenmişlerdir. Tarım ve üretim konusunda halkın işini kolaylaştıracak hamlelerden geri durmamışlardır. Selçuklu ülkesinde ziraat ve hayvancılık ile ilgili bkz. Köymen, Mehmet Altay. 2016. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. XVII. bölüm. Ankara: C. I. TTK Yayınları.

etmişti¹⁷. Hatta bu insanlar Bizans'la dostluğun tekrar kurulmasından sonra ülkelerine dönmeyerek burada kalmayı tercih etmişlerdi (Cahen 1994: 206; Sevim ve Merçil 2014: 554).

Nitekim Keyhüsrev'in saltanatı sadece 5 yıl kadar sürdü 1192-1196. Birinci saltanat süresince ağabeylerinin tehdidinden uzak tahtını koruyan Keyhüsrev sağlam bir politikayla ülkesini yönetmekteydi. Fakat ağabeylerinden Tokat meliki Rukneddin Süleymanşah'ın 1196 yılında taht iddıcısı olarak Konya'ya yürümesi işleri bozdu (Turan 2014a: 293). Keyhüsrev'in, ağabeyine karşı direnecek gücünün olmaması onu saltanatından etti (Turan 2014b: 172; Sevim 2014: 134; Sevim ve Merçil 2014: 554).

Rükneddin Süleymanşah'ın başkent (Konya) kuşatması kaynaklara göre oldukça şiddetli olmuştu. Keyhüsrev'in durum karşısında daha fazla dayanamayacağını anlayarak ağabeyine sulh teklifinde bulunduğu bilinmektedir. Öte yandan bu teklife, tahta oturmadan sıcak bakmayan Süleymanşah red cevabıyla karşılık vermişti. Canını tehlikede gören Keyhüsrev ise maiyetiyle birlikte şehri terk etmeye mecbur kaldı (Turan 2014b: 172; Kaymaz 2011: 44). Böylelikle Rukneddin Süleymanşah yeni sultan olarak Konya'da tahta oturdu 1196¹⁸. Yine Rukneddin Süleymanşah'ın, kardeşi Keyhüsrev'i babalarını zehirlemekle suçladığı kaynaklar tarafından zikredilmektedir. Bu ithamın saltanat iddiaları tarafından durumu meşrulaştırmak adına yapıldığı şüphesini de beraberinde getirmektedir. Devlet ileri gelenlerin tepki göstermeyip durumu kabullenmeleri ve Rukneddin Süleymanşah'ı sultan olarak tanımaları adına ortaya sağlam gerekçeler konulmuştu. Bu minvalde Rukneddin Süleymanşah'ın, babası II. Kılıçarsalan döneminden kalma ve kardeşi Keyhüsrev'in bizzat görevlendirdiği devlet adamlarını kısmen veya toplu şekilde tasfiye ettiği de bilinmektedir. Öte yandan Rukneddin Süleymanşah, yanında getirdiği Türkmen beylerini devletin kademelerinde kadrolaştırdığı bilinir (Kaymaz 2011: 44).

3. İktidardan uzak yıllar

Keyhüsrev, saltanatını ağabeyi Rukneddin Süleymanşah'a kaptırmasından sonra dokuz yıllık uzun ve yorucu bir gurbetlik hayatı yaşamıştı (Sevim 2014:136-137). Bu durum eski sultanın kardeşlerini daha iyi tanınmasına fırsat verirken komşu devletlerdeki dostluklarını da gözden geçirmesine vesile oldu. O, Tahtı ağabeyine teslim ettikten sonra şehirden çıkarak İstanbul'a yönelmişti (Sevim ve Merçil 2014: 558). Keyhüsrev'in İstanbul'a yönelmesini Bizanslı dayılarına bağlayabiliriz. Nitekim eski sultanın yolda saldırıya uğraması güzergahının değişmesine ve yönünü Kilikya tarafına doğru çevirmesine sebep olmuştu (İbn Bîbî 2014: 65-75).

¹⁷ Bizans dönemi halkın yaşam tarzı ve imparatorluk sistemi içindeki düzen için bkz. Mango, Cyril. 2011. *Bizans- Yeni Roma İmparatorluğu*. (Çev., Gül Çağalı Güven). s.237-249. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

¹⁸ Rukneddin Süleymanşah dönemine dair detaylı bilgi için bkz. (Kaya 2010: 105-108).

Bizans'a Damat Olan Türk Sultan: I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve İktidardan Uzak Yılları

Belirtmeliyiz ki Keyhüsrev'in böyle maceralı bir yolculuğa çıkmasının ardında yatan sebep, saltanatını tekrar elde etme sevdası idi. Çünkü O, mevcut durumu itibariyle ağabeyi ile mücadele edebilecek şartlara sahip değildi. Şayet kendine destek bulur da güçlenirse, tekrar tahta oturabilirdi. Bu minvalle eski sultan bir arayış içerisine girmişti.

Mahiyeti ile birlikte bu yolda ilerlerken oğulları İzzettin Keykâvus ve Alâeddin Keykubat da adamlarıyla birlikte ona katıldılar. Buradan hareketle Kilikya Ermeni kralı ikinci II. Leon'un topraklarına giren Keyhüsrev, kral tarafından çok iyi bir şekilde karşılanmıştı. Keyhüsrev, kral Leon'un yanında kaldığı sürede ona destek vermeyeceğini anlamıştı (Turan 2014b: 172). O ve maiyeti bir müddet burada konakladıktan sonra Malatya'daki kardeşi Muizzeddin Kayserşah'ın yanına geçerek az bir süre de burada kaldı. Daha sonra Elbistan'da melik olarak hüküm süren kardeşi Muğseddin Tuğrulşah'ın yanına doğru yola çıktı (Öngül 2014: 97). Elbistan'da sultanlara yakışır şekilde karşılanan Keyhüsrev, burada kardeşinin temlik verme teklifiyle karşılaşmıştı. Tuğrulşah, şehrin kadısını ve din ulemasını toplayıp onların huzurunda;

Ben Tuğrulşâh olarak ikrar ediyorum ki, Kılıç Arslan'ın bana mülkiyet olarak verdiği Elbistan ve havâlesini kardeşim sultan Gıyaseddin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan'a temlik eyledim. Bugünden sonra bu şehirde, kasaba ve köylerinde benim ve evlâdlarımın mülk ve iktâ olarak bir tasarruf ve müdahalemiz olmayacaktır.

sözleriyle ve şehrin ileri gelen büyüklerinin şahitlikleriyle yazılan temlik-nâme'yi kardeşi Keyhüsrev'e takdim etmişti. Bütün bu tören ve özel ilgiye rağmen Keyhüsrev, kardeşinin bu teklifini kibarca reddederek tekrar ona hibe etmişti. Çünkü eski sultanın amacı Konya'yı tekrar ele geçirip saltanatına kavuşmaktı. Burada yeni bir iktaya ihtiyacı yoktu. Nitekim Tuğrulşah'ın özel hürmeti ve alakasına rağmen kendisine destek veremeyeceğini anlayınca da şehirden ayrılmak durumunda kalmıştı. Tuğrulşah, onu, kendi memleketinin özel dokuma kumaşlarıyla ve birçok yüksek değere sahip hediyelerle uğurlamıştı (Turan 2014c: 291).

Keyhüsrev, Malatya ve Elbistan'daki kardeşlerinden de umduğunu bulamayınca bu sefer yönünü Eyyubi hâkimi melik Adil'in memleketi Halep'e çevirdi. Halep de melik Adilin kardeşi melik Zâhir tarafından karşılanan ve hürmetler içerisinde ağırlanan eski sultan burada da ne yazık ki istediği desteği bulamayarak ayrıldı. Daha sonra Diyarbakır'e (Amid-Diyarbakır) uğrayıp oradan Ahlat şâhu Bedreddin (Balaban) Aksungur Hezârdînarî'in yanına geçti (Çiftçioğlu 2013: 12).

Keyhüsrev, her gittiği yerde sultanlara layık karşılama merasimleri ve davetler eşliğinde ağırlandı. Bu durumu kaynaklar uzun anlatılarla detaylı bir şekilde vermektedir. Nitekim sultan gibi karşılanıp, gösterişli törenlerle hürmet edilen Keyhüsrev, ne kardeşlerinden ne de komşu devletlerden istediği desteği sağlayamamıştı. En son kapısını

çaldığı Eyyubi hükümdarı da desteğini ondan esirgemişti. Keyhüsrev'in yardım talep ettiği yerlerin tamamı Süleymanşah'tan korkup çekiniyorlardı. Hatta onu (Keyhüsrev'i) uzun süreli misafir etmek dahi işlerine gelmiyordu (İbn Bîbî 2014: 41-51).

Bütün bunları kısa bir sürede yaşayan ve aradığını bulamayan sabık (eski) sultan, yönünü batıya çevirerek İstanbul'a gitmeye karar verdi. Ahlat üzerinden Diyarbakır'a oradan da Canik valisiyle buluşarak Karadeniz limanından İstanbul'a gidecek olan gemiye binip İstanbul'un yolunu tutmuştu (Selçuknâme: 40-41). Keyhüsrev'in neden Karadeniz güzergâhını seçtiği ise, o dönem yaşanan Haçlı tehlikesiyle açıklayabiliriz. Öte yandan Bizanslı dayılarının kendisine destek vereceğini düşünerek böyle bir tercih yapması da oldukça olası bir durumdur. Neticede, kendi topraklarında aradığı desteği bulamayan Keyhüsrev, belki de son çare olarak Hristiyan dayılarını görmüştü. Babası II. Kılıçarslan burada hürmet görmüştü ve kendisinin de bu şehirde yabancı kalmayacağını düşünüyordu.

a. İstanbul'daki yıllar ve evlilik

Keyhüsrev'in İstanbul'a sığındığı yıllarda Bizans imparatorluğunun başında III. Aleksios Angelos (1195-1203) bulunmaktaydı. Keyhüsrev, düşüncelerinde yanılmamış ve İmparator, onu oldukça iyi karşılayarak hediyeler ihsan etmişti. O da imparator için yanında getirdiği kıymet biçilemez eşyaları ve altın işlemeli özel elbiseleri hediye etti. Yine ona, kalacağı rahat ve lüks yerler tahsis edilerek emrine hizmetçiler verilmişti. İmparator, Keyhüsrev'i sık sık sarayına davet ederek görüşmeler gerçekleştiriyordu (Selçuknâme: 26-27). Keyhüsrev, babası gibi, üst düzey bir hizmetle ağırlanıyor ve sultanlara yakışır hürmet görüyordu. Öte yandan imparatorluk onun için on bin altınlık değerinde ikta vererek rahat bir hayat yaşamasını da sağlamıştı (Turan 2014c: 292).

Her ne kadar iyi karşılanıp hürmet görse de eski sultan Keyhüsrev'in gönlü kendi topraklarındaydı. Neticede gurbette yaşayan ve vatan hasreti çeken biri olarak üzüntülü günler içerisindeydi. Hal böyleyken imparator Aleksios onu, Komnenoslar ailesine mensup üst düzey Bizanslı devlet adamlarından Milet (Menderes) vadisinden sorumlu Manuel Mavrozomes'in kızıyla evlendirdi (İbnü'l Esir XII: 168-169; Sevim 2014: 137; Turan 2014b: 172-173). Bu hadise biraz olsun Keyhüsrev'in yaşamında daha iyi gelişmelerin ortaya çıkmasını sağladı. O mevkiine münasip biriyle evlenerek daha iyi bir hayata kavuşmuştu (Çiftçioğlu 2013: 13; Ögöl 2014: 98).

Şartların daha iyi hale getirilmesine karşın Keyhüsrev, Bizans sarayında horlandığı ve dışlandığı anlarda olmuştur. Kaynaklar bu durumu şöyle aktarmaktadır. Nüfuz sahibi bir Frenk beyinin Saraydan alacağını tahsil etmeye geldiğinde çıkan tartışmada Keyhüsrev'de olaya karışmıştı. Bunun üzerine Frenk beyini, düelloya davet etmiş ve ikili at üstünde birbiriyle kapışmışlardı. Keyhüsrev'in gürz darbeleriyle Frenk etkisiz hale getirilmiş ve Keyhüsrev düelloyu kazanmıştı. Kaynaklar bu olayın rivayet ettiğine dair bilgiler taşımaktadır. Yaşanan bu hadiseden sonra Keyhüsrev;

Bizans'a Damat Olan Türk Sultan: I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve İktidardan Uzak Yılları Ben Kılıç Arslan'ın oğluyum; şark-garp ülkelerini fetheden ve şöhretleri cihanı tutan Melikşâh ve Alp-Arslan'ın soyundanım. Senin ecdadın onların hazinelerine her yıl altın ve gümüş yükleri haraç gönderirdi. Sen de benim hazineme vergi verirdin. Kader beni buraya düşürdü. Fakat her biri bir iklimde padişahlık eden kardeşlerim var. Eğer onlar bir Frenk beyinin bana burada küstahlık ettiğini duyarlarsa senin şehir ve kalelerini harap ederler (Turan 2014c: 293).

sözlerini sarf ederek soyunun nereden geldiğini ve hala namının devam ettiğini hatırlatmış ve kardeşlerine karşı olan bağı ve sadakatini dile getirmişti.

Öte yandan bu olaydan sonra Frenklerin çıkarabileceği taşkınlığa karşın Keyhüsrev'in, Aleksios tarafından İstanbul'dan uzaklaştırılmak istendiği de söylenmektedir. Kaynaklar bu bilginin doğruluğu konusunda tartışmalı olsa da Keyhüsrev bu hadiseden kısa süre sonra kayınbabasının yanına geçmiştir. Yine kaynakların ifadesine göre; Keyhüsrev, Haçlıların¹⁹ (Latinlerin²⁰) 1204 yılında İstanbul'u Venedik hakimi Enrico Dandolo ile beraber yağma ve talan etmeye başlamasının ardından kayınbabası Mavrozomes'in yanına gittiğini zikretmektedir (İbnü'l Esir XII: 169; Villehardouin 2016: 52; Clari1994: 38-39).

Bu hadiselerden sonra Keyhüsrev, ailesi ve Türkmen beyleriyle beraber tekrar Konya'ya dönecektir.

4. Konya'ya Dönüş

Haçlıların İstanbul'u zapt etmesi üzerine imparator Aleksios, ailesini de yanına alarak şehri terk etmişti (Khoniates 2004: 122). Bu durumda Keyhüsrev de kayınbabası Mavrozomes'in yanına geçerek bir müddet burada kaldı (Sevim ve Merçil 2014: 558; Öngül 2014: 98).

Kayınbabası Mavrozomes'in kalesinde kalan Keyhüsrev, bu sırada kardeşi Rukneddin Süleymanşah'ın ölüm haberini almıştı (Turan 2014b: 173). Onun henüz çocuk yaşta olan oğlu III. Kılçarslan'ın devletin başına geçmişti fakat devlet yönetimi için çocuk yaştaki biri pek uygun görülüyordu. Bu durumdan hareketle, Keyhüsrev'e mensup beylerden bir kısmının harekete geçerek tekrar eski sultan Keyhüsrev'i Konya'ya getirme telaşına girdiğini görüyoruz. Özellikle Uc Türkmenlerinin başı çektiği bu meselede Yağlı-basan oğulları önemli rol oynamaktaydı. Bu beyler uzun zamandır Keyhüsrev'in hizmetinde olduklarından onu tekrar başa getirmek için etraf vilayetlerin emirleriyle görüşüp onaylarını alıp bu fikre razı etmişlerdi (Sevim ve Merçil 2014: 558; Turan 2014c: 294).

¹⁹ Haçlı sefer tarihi ve Anadolu'da Türklerle münasebetleri konusunda detaylı bilgi için bkz. Runciman, Steven. 2008. *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret İşıltan). Ankara: C.I. TTK Yayınları.

²⁰ Latinlerin İstanbul'un zaptından sonra Bizans'ın dağılması üzerine kurdukları imparatorluk için bkz. Gregory, E. Timothy. 2011. *Bizans Tarihi*. (Çev. Esra Ermert). ss.272-277. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bu minval üzere önceden de Keyhüsrev'in Hâcibliğini yapmış olan Hâcib Zekeriya'yı sultanın yanına gönderdiler. Hâcib Zekeriya, Keyhüsrev'in huzuruna çıkarak ona, Uc beylerinin ve memleket ileri gelenlerinin kendisini tahta çıkarmakta hem fikir olduklarını anlatmış aralarında yapmış oldukları taahüd-nameleri okutmuştu. Durum karşısında kayınpederi Mavrozomes ile de istişare eden Keyhüsrev, kayınbabasından da destek alacağını öğrenince yol hazırlıklarını başlatmıştı (Sevim 2014: 137; Öngül 2014: 98).

Bu gelişmeler üzerine Keyhüsrev, yanında kayınbabası, oğulları ve maiyetiyle birlikte yola çıktı. Nitekim İznik merkezde yeni bir Bizans devleti kurmuş olan Theodoros (Teodore) Laskaris Keyhüsrev'in ülkesinden geçişine izin vermedi²¹. Gerekçe olarak III. İzzeddin Kılıçarslan ile yaptığı anlaşmayı öne sürüyor, Selçuklu topraklarına geçiş izni veremeyeceğini söylüyordu (Turan 2014c: 295). Öte yandan Keyhüsrev'in, Selçukluları Laskaris aleyhine tahrik edebileceği endişesi de bu geçişi engellemekteydi (Turan 2014b: 172). Bu aksilik üzerine iki taraf arasında antlaşma için görüşmeler oldu. Ve neticede Keyhüsrev'in tekrar tahta çıkması durumunda henüz fethedilmiş olan Honas (Honaz)²² ve Denizli (Lâdik) Bizanslılara teslim edilmek üzere ve iki oğlu (Keykubat ile Keykavus) ve Hâcib Zekeriya'nın rehin bırakılması suretiyle geçiş izni verildi (İbn Bîbî 2014: 98-102; Cahen 1994: 128).

Benzer durum Keyhüsrev'in yıllar önce İstanbul'a gitmek için Karadeniz üzerinden güzergâh çizmesine benzemektedir. O dönemde de Haçlıların Anadolu'nun batısında tehlike unsuru oluşturması böyle bir seçeneği doğurmuştu. Kimseyi rehin bırakmamıştı ama gidiş güzergâhında ciddi değişiklikler yapmıştı. Belki Keyhüsrev aynı yoldan tekrar dönüş sağlayabilirdi fakat durumun aciliyeti böyle bir hadisenin yaşanmasına mahal vermiş olabilir.

Anlaşma sağlandıktan sonra hızlı bir şekilde Anadolu'daki Uc Türkmenlerine yetişen Keyhüsrev, meliklik döneminde iktâsı olan ve kendisini davet edenlerin beklediği Uluborlu (Borgulu) şehrine vardı²³ (Turan 2014c: 296; Cahen 1994: 128). Bu suretle kuvvetlerini bu merkezde toplayan ve hazırlıklarını yapan Keyhüsrev, Konya üzerine yürüyerek şehri muhasara etti. Bir ay kadar süren bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlandı. İlgin mevkiine çekilmek zorunda kalan Keyhüsrev, morali bozuk şekilde ne yapacağını düşünürken,

²¹ Bizans'ın dağılmasından sonra kurulan yeni devlet sisteminin detayları için bkz. (Ostrogosky 2011: 390-401).

²² Honas (Honaz) şehri ve Anadolu'daki bazı şehirler (Niksar, Antalya, Alâiye (Alanya), Tokat ve şehre-küstü) için bkz. Baykara, Tuncer. 1990. *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*. ss.90-128. İzmir: Ege Üni. Basımaevi.

²³ Bu süre zarfında Keyhüsrev'in rehin bıraktığı Hâcib Zekeriya İznik Rum muhafızlarının kumandanını vaatlerle ikna ederek Keyhüsrev'in iki oğlunu da alıp tutsaklıktan kurtarmış ve babalarının yanına ulaştırmıştı. Bu gelişme Keyhüsrev için son derece mutluluk vericiydi. Hâcib Zekeriya kumandana verdiği vaatte; Selçuklu ülkesinde toprak sahibi olmak ve huzurlu bir yaşam sürmek vardı. Bizans'ın bu kargaşalı döneminden sıkılmış ve bıkmış olan kumandan bu teklifi kabul ederek rehinelere serbest bırakmıştı. Bkz. (Turan 2014c: 296; Turan 2014b: 173).

Aksaray halkının daveti ile tekrar hareketlendi²⁴. Bu davet Konya halkını ve ileri gelenlerini tahrik edince mesele, Aksaraylılardan hızlı davranarak Keyhüsrevi 1205 senesinde şehre alıp payitahtın yeni sahibi olarak ilan etmeleriyle neticelendi 1205 (Turan 2014b: 173; Müneccimbaşı 33-36).

Sonuç

Keyhüsrev, çileli ve uzun bir gurbet hayatının ardından ağabeyinin siyasi istikrarı sağladığı ve sınırlarını hayli genişlettiği devletin başına oturmuş ve ikinci kez sultan olmuştu. Fakat bu defa birinci saltanatından farklı olarak gayet faal ve muktedir bir hükümdar imajı sergilemekteydi. Bu durum yaptığı işlerle sabittir. Sultanın bu değişiminde içinde bulunduğu koşulların etkisinin yanı sıra uzun yıllar gurbet hayatı çekmiş olmasının da büyük etkisi bulunmaktadır. O, sözde bir sultan değil de siyasi ve idari birliği eksiksiz kurulmuş, güçlü ve etkili bir devletin hükümdarı olmuştu. Belki de geçirdiği sıkıntılı yıllar onu, artık daha dikkatli davranmaya sevk etmiş, önlemler alarak kendini koruma zorunluluğuna sürüklemişti.

Bu bağlamda ilk icraatları kendini emniyete almak üzerine olmuştu. Saltanat iddiacısı olmalarından korktuğu Rukneddin Süleymanşah'ın oğlu yeğeni III. Kılıçarslan'ı ve Türk asıllı devlet erkânını ortadan kaldırarak işe başladı. III. Kılıçarslan'ı Gâvele kalesine hapsederek burada hayatının nihayete ermesine sebep olan Keyhüsrev, temkinli hareket etmekteydi. Yine Kendisinin İstanbul'da kaldığı yıllarda dinen caiz olmayan bir hayat sürdürdüğü ve bu durumun kabullenemeyeceğine, hatta bunlar yüzünden sultan olamayacağı yönünde fetva verdiği iddia edilen Tirmizi'yi de idam ettirmişti. Çünkü Tirmizi'in bu fetvası yüzünden Konya muhasarası uzayarak başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu hadisenin kaynaklarda gerçekliği konusu tartışmalıdır. İbn Bibi bu durumun itiraftan ibaret olduğunu kaydetse de Bizans kaynaklarında da böyle bir hadisenin yaşandığı yazılmıştır (Turan, 2014b: 174).

Öte yandan gerek merkezde gerekse eyaletlerde en önemli mevkilere ve noktalara kendisiyle beraber gurbet yılları geçiren sadık adamlarını görevlendirmişti. Bu görevlendirmelerde kölesi olarak bilinen Ertokuş ve Ay-Aba gibi isimlerin ön plana çıktığını görmekteyiz.

Keyhüsrev, sultanlığının bu yıllarında büyük oğlu İzzedin Keykavus'u Malatya yöresine, ortanca oğlu Alâeddin Keykubat'ı Tokat ili merkezine ve Danişmendli²⁵

²⁴ Aksaray halkı ile Konya halkı arasında eskiden beri bir rekabet durumu bulunmaktaydı. Konyalıların Keyhüsrev'i şehre almamasını fırsat bilen Aksaraylılar, onu şehre davet ederek adına hutbe okutmuşlardı. Bu durum rekabeti kızıştırarak Konyalıları harekete geçirmişti ve Keyhüsrev'i şehre alarak Sultanlık tahtına oturtmuşlardı. Bkz. (Öngül 2014: 99).

²⁵ Danişmendliler ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Turan, Osman. 1993. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. s.112-142. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

topraklarına ve nihayet küçük oğlu Celâleddin Keyferidun'u da Koyluhisar ellerinde yanlarına atabeg ve memurlar da vererek melik tayin etmişti (Kaymaz, 2011: 52; Turan, 2014a: 298). Evvelinde Malatya meliki olan ağabeylerinden Muizzeddin Kayserşah ise tekrar iktasını almak istemişse de bu durum Keyhüsrev tarafından kabul edilmeyerek geri çevrilmişti (Öngül, 2011: 100). Buna karşın daima itaatkâr tavırlar içerisinde olan diğer ağabeyi Erzurum meliki Muğîseddin Tuğrulşah, yerinde bırakılarak saltanatı devam etti hatta onun ölümünden sonra da çocukları müstakil yönetimi devam ettirdiler.

Yine Keyhüsrev'in, Bizans'ta uzun yıllar kalması ve burada evlilik yoluyla akrabalık kurmasına bağlı olarak, yeni sultanlığı döneminde Türkiye Selçuklu devletinin içinde bazı Bizanslıları görmemiz de olası bir durumdur. Bu ilişki, Türkiye Selçuklusu içinde özerk bir yapıya sahip olan bir Bizanslı yönetimin oluşması ile sonuçlanmıştır. Gurbette kaldığı yıllarda ona gerçekten de büyük desteklerde bulunan ve kızı ile evlendirip oğullarından birini hizmetine veren kayınbabası Mavrozomes'e, yakın dönemde Bizans'tan alınan Honas ve Lâdik yörelerine sahip olma hakkını vermiştir.

Selçuklular Anadolu'da milli birliği sağladıktan sonra denge siyaseti içerisine girdiler. Kıyı şehirlerine egemen olmak için Kuzey-Güney, yönünde fetih faaliyetleri yürütülmüştü. Buna bağlı olarak 1204 yılı Latinlerin İstanbul'u işgali nedeniyle Karadeniz ve Akdeniz limanlarına çıkan yolların güvenliği kalmamıştı²⁶. Keyhüsrev, Trabzon Rum İmparatorluğuna karşı, İznik Bizans devleti ile dostluk ve müttefiklik kurarak bu yolların tekrar tesisini sağlamıştı. Yine Antalya'yı fethederek uluslararası ticareti sağlayan bir liman vücuda getirmiş ve devletin ekonomik durumunu son derece kuvvetlendirmiştir. Öte yandan Venediklilerle ticaret anlaşmaları yaparak denizcilik faaliyetlerine de el atmışlardır.

Keyhüsrev zamanında iktisadi kalkınma imar ve kültür faaliyetleri oldukça ileri seviyelere taşınmıştı. O, ticaret yollarında soyguna uğrayan tüccarların mallarını devlet hazinesinden karşılayarak bir nevi devlet sigorta sistemini oluşturmuştu. Öte yandan Keyhüsrev, şifahane, cami ve benzeri imar faaliyetleri ile de şehir mimarisinde ve sosyal hayatta halkının refahı için çalışmıştı.

Kaynakça

Ahmetbeyoğlu, Ali. 2021. *Attila ve Hunlar*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Anonim Selçuknâme Târîh-i Âl-i Selçuk, (Ter. ve Not. Gök, H.İ ve Coşguner, F.). 2014. Ankara: Atıf Yayınları.

Bayındır, Absullah. 2020. *Selçuklularda Saltanat Mücadeleleri*. İstanbul: Hiperyayın.

Baykara, Tuncer. 1990. *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İzmir: Ege Üni. Basımaevi.

²⁶ Latinlerin, Bizans için bir felaket olayına dönüşen Haçlı hareketi için bkz. Cameron, Averil. 2015. *Bizanslılar*. s. 217-238. İstanbul: İşbankası Yayınları.

- Bizans'a Damat Olan Türk Sultan: I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve İktidardan Uzak Yılları
Baykara, Tuncer. 1997. *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi Şehit*. Ankara: TTK Yayınları.
- Cahen, Claude. 1994. *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. (Çev. Yıldız Moran). İstanbul: e Yayınları.
- Cameron, Averil. 2015. *Bizanslılar*. İstanbul: İşbankası Yayınları.
- Clari, Robert De. 1994. *İstanbul'un Zaptı*. (Çev. Beynün Akyavaş). Ankara: TTK Yayınları.
- Çiftçioğlu, İsmail. 2013. "Anadolu Selçuklu Sultanlarının Gayrimüslim Kadınlarla Evlilikleri". *ZfWT*, 5(1): 7-25.
- Erkiletlioğlu, Halit, Güler, Oğuz. 1996. *Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri*. Kayseri: Erciyes Üni. Yayınları.
- Gömeç, Sadettin Yağmur. 2018. *Türk-Hun Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Gregory, E. Timothy. 2011. *Bizans Tarihi*. (Çev. Esra Ermert). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Grousset, Rene. 2006. *Bozkır İmparatorluğu (Attila, Cengiz Han, Timur)*. (Çev., M.Reşat Uzmen). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İbn Bîbî. 2014. *el Evâmîrü'l Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye, Selçuknâme II*. (Çev., Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yayınları.
- İbnü'l Esir. 1987. *el Kâmil fi'l-t-Tarih*, c.IX-XII. (Haz., Carlous Johannes Tornberg, Beyrut 1966). (Çev. Abdülkerim Özeydın). İstanbul: Bahar Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim. 2014. *Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim. 1992. *Selçuklu Tarihi* İstanbul: MEB Yayınları.
- Kaya, Selim. 2010. "Süleyman Şah II". ss.105-108 içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 38 Ankara: TDV Yayınları..
- Kaymaz, Nejat. 2011. *Anadolu Selçuklularının İnhitatında İdare Mekanizmasının Rolü*. Ankara: TTK Yayınları.
- Khoniates, Niketas. 2004. *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*. (çev. Işın Demirkent). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Köymen, Mehmet Altay. 1995. *Alparslan ve Zamanı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Köymen, Mehmet Altay. 2016. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. Ankara: C. I. TTK Yayınları.
- Mango, Cyril. 2011. *Bizans-Yeni Roma İmparatorluğu*. (Çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah. 2000. *Câmiu'd-Düvel: Selçuklular Tarihi I (Horasan-Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları)*. (Der., Ali Öngül). İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları.
- Ostrogosky, Georg. 2011. *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Öngül, Ali. 2014. *Selçuklular Tarihi II-Anadolu Selçukluları Ve Beylikler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Runciman, Steven. 2008. *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Ankara: C. I. TTK Yayınları.
- Sevim, Ali. 2014. *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, Ali. 2022. "Keyhusrev I". ss. 346-348 içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 25 Ankara: TDV Yayınları.
- Sevim, Ali, Merçil, Erdoğan. 2014. *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat Ve Kültür*. Ankara: TTK Yayınları.

Abdullah BAYINDIR

- Taşgöl, Ahmet. 2014. *Gök-Türkler I-II-III*. Ankara: TTK Yayınları.
- Turan, Osman. 1993. *Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Boğaziçi Yayınları*.
- Turan, Osman. 2014a. *Selçuklular Tarihi Ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Turan, Osman. 2014b. *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*. Ankara: TTK Yayınları.
- Turan, Osman. 2014c. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Turan, Osman. 2002. "Kılıç Arslan II (İzzeddin)". ss. 688-703 içinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 25 Ankara: TDV Yayınları.
- Urfalı Mateos. 1962. *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. (Çev. D. Hrant Andreasyan). Ankara: TTK Yayınları.
- Villehardouin, Geoffroi De, Valenciennes Henri De. 2016. *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*. (Çev. Ali Berktaş). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

İnternet kaynakları

- Bardakçı, Murat. Yazar Arşivi. <https://www.haberturk.com/ozel-icerikler/murat-bardakci> (Erişim Tarihi: 12.07.23).

Ekler

Ek 1: II. Kılıçarslan adına bastırılan (kestirilen-darbedilen) dirhem.

Kaynak: Erkiletlioğlu & Güler, 1996: Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri.

Ek 1: Rukneddin Süleyman Şah II'nin 1201 yılında Kayseri'de adına bastırıldığı Dirhem ve Dinar.

Kaynak: Erkiletlioğlu & Güler, 1996: Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri.

Ek 2: I.Gıyaseddin Keyhüsrev adına bastırılan sikke.

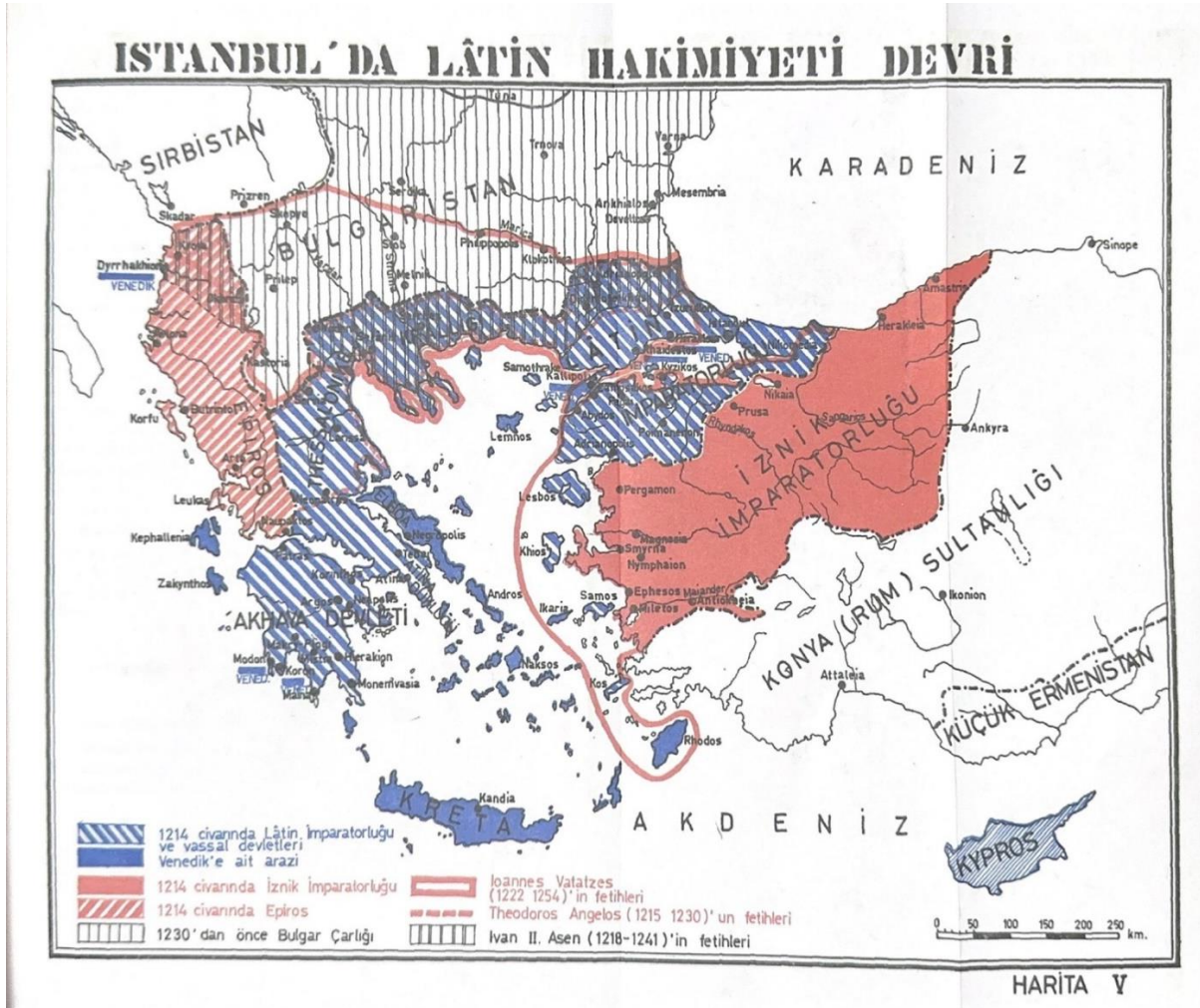
Kaynak: Erkiletlioğlu & Güler, 1996: Selçuklu Sultanları ve Sikkeleri.

Ek 3: Latin Devletini gösteren harita.

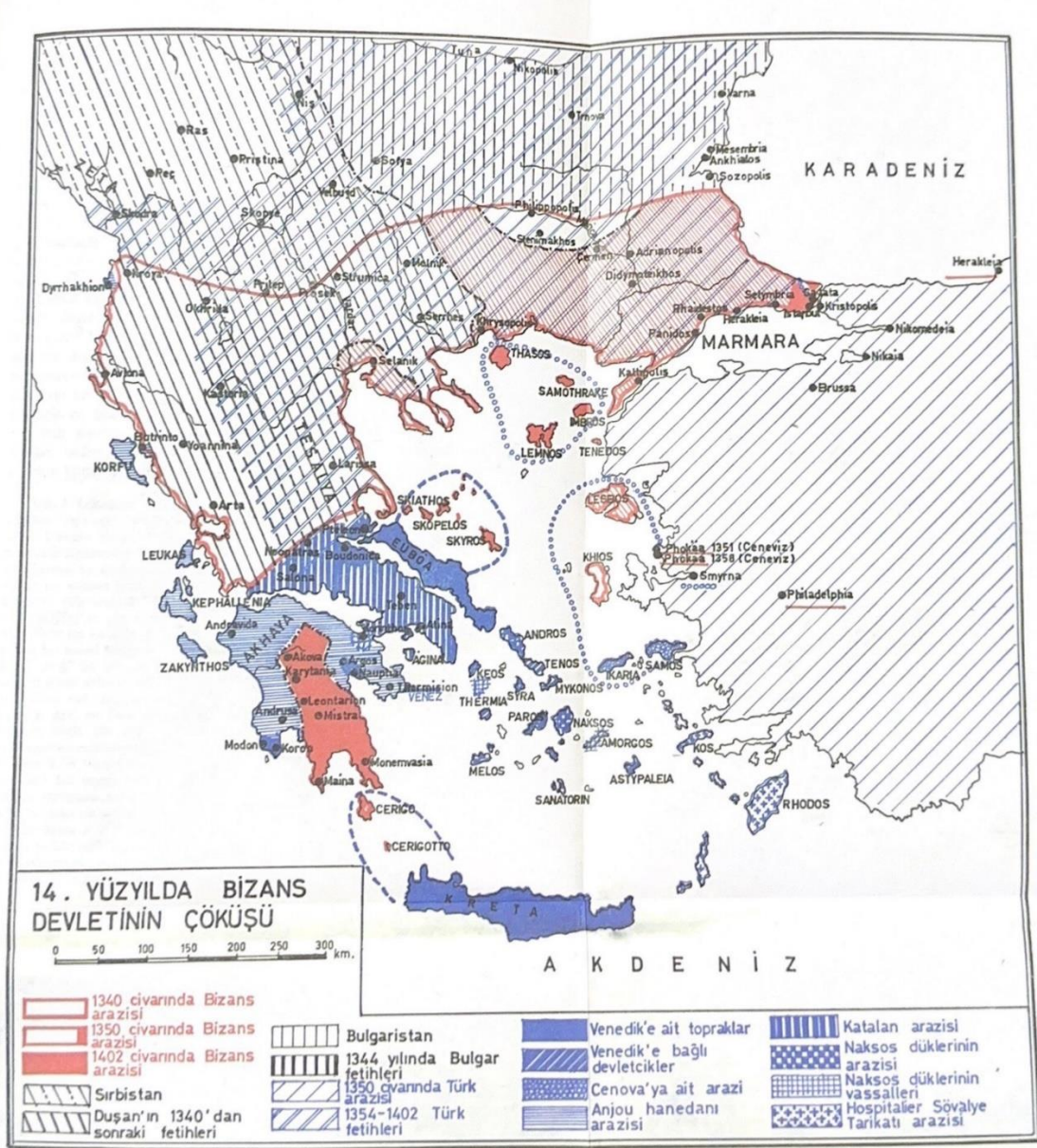

Kaynak: Ostrogosky, 2011: 400-401.

Ek 4: 14.yy. Bizans Devletinin çöküş dönemindeki durumunu gösteren harita.

Kaynak: Ostrogosky 2011: 496-497.

